

Відгук
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Гудзинського Олексія Дмитровича на дисертаційну роботу
Лункіної Тетяни Іванівни на тему: «Формування соціальної
відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з напрямками
виконання науково-дослідних робіт

В сучасних умовах і на перспективу в системі важливих проблем є: забезпечення єдності інтересів суб'єктів діяльності національної економіки і, зокрема, аграрного сектору, включаючи і бізнесові структури; збереження і розвиток екосистеми. Це об'єктивна необхідність, яка обумовлена цивілізованим розвитком світової соціалізації економіки, формуванням цивілізованих соціальних відносин міждержавного, територіального, суб'єктно-об'єктного та іншого спрямування. Цивілізовано-правовою соціально-орієнтованою основою забезпечення розвитку соціальних відносин є соціальна відповідальність. Рівень сформованості та розвитку потенціалу соціальної відповідальності визначатиме і рівень цивілізованості: суспільного розвитку, цивілізованих ринкових відносин, бізнесової діяльності та ін.

Формуванню потенціалу соціальної відповідальності присвячені праці багатьох науковців. Досліджуються різні аспекти: правовий, соціальний, організаційний, економічний, управлінський, стратегічний, інформаційний та ін. Однак в більшості із них дослідження носить несистемний характер. Це підтверджується нашими теоретико-методологічними та емпіричними дослідженнями, які свідчать, що окремі аспекти соціальної відповідальності вивчаються не в системі: цільових установок системної цілісності; організаційних взаємодій інституціонального спрямування: макроекономічного, локального, територіального, функціонально забезпечуючого, ціннісно-орієнтаційного, політичного та іншого напрямку.

Виникає потреба в новому системному підході до розробки теоретико-методологічних засад формування соціальної відповідальності суб'єктів діяльності господарюючих структур та інших суб'єктів організаційних взаємодій. В контексті дослідження соціалізації економіки та соціальної відповідальності потребують змістовного уточнення окремі складові категоріального апарату.

Таким чином, є наукова проблема, яка потребує її розв'язання на вимогах системно-комплексного інтегрованого підходу до: зміни стереотипу мислення, розвиток теоретико-методологічних засад формування результативної системи управління соціальною відповідальністю в органічній єдності усіх її складових: політичного, виховного, психологічного, світоглядного, морально-етичного, інтелектуального, екологічного, соціального, організаційного, мотиваційно-активізаційного, філософського, знанневого, правового, холістичного та іншого спрямування. Дослідженню такого плану присвячена дисертаційна робота, яка

МІКОЛАЙ ІВАНОВИЧ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ДВП № 880 10.05.2019

охоплює різні аспекти в органічно-системній цілісності: соціальний, екологічний, організаційно-культурний, бізнес-екосистемний, організаційно-взаємодіючий, вертикально-рівневий, суб'єктний владно-власнісних відносин, громадянського суспільства, тощо.

Зважаючи на викладене, дисертаційне дослідження Лункіної Т.І. «Формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки України» є актуальним.

Дисертаційне дослідження проведено відповідно до плану науково-дослідних робіт Миколаївського національного аграрного університету за темою «Соціальна відповідальність в аграрному секторі економіки» (номер державної реєстрації № 01141U007395).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і результатів, представлених в дисертації, їх наукова новизна

Ознайомлення з основним змістом дисертаційної роботи Лункіної Т.І. засвідчує, що наукові положення, висновки і практичні рекомендації є достовірними і обґрунтованими. Обґрунтованість та достовірність наукових результатів, наведених у дисертації, досягнуто використанням дисертантом в системі сучасних методів наукових досліджень продуктивно-репродуктивного, генеративного та конструктивно-інноваційного творчого підходу.

Інформаційною базою дослідження слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Миколаївській області, Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації, річна звітність аграрних підприємств; наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем досліджуваної теми, науково-аналітичні матеріали інших дослідників з посиланням на відповідне джерело; Internet - ресурси; матеріали дискусій наукових конференцій, власних емпіричних соціологічних досліджень, особисті спостереження та розрахунки автора дисертаційної роботи.

Виклад матеріалу дисертаційної роботи характеризується логічністю, послідовністю, системністю, науковістю, лаконічністю, змістовністю в контексті теми дослідження. Висновки та пропозиції достатньо обґрунтовані, базуються на результатах дослідження, є логічними, розкривають мету та завдання наукового дослідження.

Достовірність обґрунтованих наукових положень, які представлені в дисертаційній роботі підтверджується результатами апробації на 28 міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях, 79 авторськими публікаціями у наукових виданнях.

Наукові дослідження проведені згідно обґрунтованої мети та визначених 14 завдань, які сформовані в певній послідовності і розкривають логіку здійснення організаційно-аналітичного наукового процесу на вимогах системно-комплексного підходу. Акцент зроблено на розвиток теоретико-методологічних засад формування результативної соціальної відповідальності як системної цілісності. В системній цілісності вдало використані загальнонаукові та

спеціальні методи дослідження при обґрунтуванні наукової новизни, висновків і пропозицій.

Новизна і висновки впливають із достатньо обґрунтованих наукових результатів теоретико-методологічних та емпіричних досліджень згідно визначених завдань. Логіка дослідження «система - складові системи» підвищують рівень обґрунтованості результатів дослідження, що акумульовано в 14 позиціях новизни, які сформовані в дисертаційній роботі в системі цільового загально-теоретичного, методологічного та прикладного спрямування, а саме:

концептуальні засади формування системи соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки як засобу досягнення цілей холістичного розвитку суспільства, які диференційовані стосовно рівнів її функціонування (глобальний, національний, рівень суб'єктів господарювання, особистісний рівень) та включають напрями (інституційно-інфраструктурний, локальний, індивідуальний), стратегічні підходи розвитку соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки, які покладені в основу обґрунтування стратегічних завдань, положень галузевої комплексної програми, напрямів державної підтримки, програм соціально-економічного розвитку країни;

розроблено та верифіковано методологічні підходи щодо інтегральної оцінки рівня локальної соціальної відповідальності аграрних підприємств у розрізі структурних складових (економічній, кадровій, екологічній, соціального спрямування) та розрахунком інтегрального показника на основі бальної оцінки з урахуванням специфіки функціонування аграрного виробництва, що дає можливість здійснювати системний моніторинг за станом та розгортанням локальної соціальної відповідальності аграрних підприємств;

визначення поняття холістичного розвитку, яке трактується як системно-комплексний процес зміни всіх структурно-функціональних складових суспільства з урахуванням їх взаємозв'язку та функціонування, результатом якого є цілісне суспільне утворення на основі взаємодоповнюваності та збалансованості економічних, соціальних, екологічних, духовних складових, що дозволяє глибше усвідомити суспільно-економічну значимість даного феномену та впливати на механізми його функціонування;

підхід до структуризації локальної соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки, яка включає корпоративну соціальну відповідальність та соціально відповідальний бізнес, що зумовлено виділенням різнорівневих стейкхолдерів та факторів впливу і дало можливість розробити систему заходів щодо підвищення локальної соціальної відповідальності на внутрішніх та зовнішніх рівнях;

категорійний апарат системи соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки у розрізі окремих понять («соціальна відповідальність в аграрному секторі економіки», «соціально відповідальний бізнес», «корпоративна соціальна відповідальність», «локальна соціальна відповідальність», «соціальна політика», «соціальна діяльність», «соціальний контроль», «соціально орієнтоване мислення»), в основу яких покладено позицію щодо сутності соціальної відповідальності як комплексного явища, яке полягає у суспільному зобов'язанні та поєднує різні рівні взаємодії суспільної соціалізації (міжнародний, національний, локальний та особистісний рівні),

спрямоване на вирішення соціальних питань суспільства, виокремлення місця соціальних цінностей у суспільній ієрархії й досягнення цілей холістичного розвитку суспільства;

механізм формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки на основі комплексного поєднання рівнів функціонування, цільової спрямованості його впливу на аграрний сектор економіки та урахування напрямів, структурних елементів, факторів впливу, основних груп стейкхолдерів;

теоретичні положення суспільства знань, які доповнено обґрунтуванням особливостей сучасного етапу суспільного розвитку та встановленням континууму поколінь здобувачів вищої школи, на основі зміни підходів до підготовки сучасних фахівців в аграрному секторі економіки («знанневий», «розвиваючий», «соціально орієнтований», «соціально відповідальний») з різними суспільними проявами, що дозволяє переорієнтувати майбутні покоління на соціальну відповідальну діяльність;

систему не фінансового звітування аграрних підприємств на основі встановлення комунікативних зв'язків між різними рівнями функціонування галузі, що закладено в основу розроблених рекомендацій щодо формування уніфікованих форм нефінансової звітності у розрізі напрямів локальної соціальної відповідальності;

стратегічний підхід до формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки, який базується на визначених принципах і механізмах функціонування, сформованих цілях, методах стратегічного аналізу, джерелах фінансування стратегії з урахуванням ресурсно-результативного аспекту з іманентними йому об'єктами та суб'єктами, що дало змогу обґрунтувати диференційовані пропозиції щодо його удосконалення;

заходи щодо інституціонального удосконалення процесу формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки на основі податкового стимулювання та кредитування;

стратегічні вектори покращення соціально орієнтованого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки як ресурсу і можливостей, що забезпечать формування та розвиток соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки, що ґрунтується на інвестиційній привабливості, активності, потенціалі, управлінні інвестиційним ризиком, пов'язані діалектичними відносинами, забезпечуючи позитивний інвестиційний клімат;

науково-практичні положення оцінювання впливу інституціонального середовища на формування локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки з подальшим обґрунтуванням концептуальних підходів до розвитку інституціонального забезпечення його підтримки ;

теорія соціалізації освіти як засобу зміни траєкторії розвитку аграрного сектору економіки на основі трансформації парадигми суспільного мислення на соціально відповідальну, в основі чого застосування сучасних функцій освіти (освітньої, наукової, методологічної, виховної, інноваційної, професійно-виробничої, соціальної, дорадчої, прогностичної), що в кінцевому результаті має забезпечити соціально орієнтовану активність суб'єктів (неосів) у суспільстві знань;

напрями удосконалення науково-освітнього середовища і процесу формування практичних навичок здобувачів вищої освіти (у тому числі через створення інкубатора соціальних новацій на базі ЗВО України), які сприятимуть підвищенню соціальної відповідальності людського капіталу в аграрному секторі економіки, що дозволить переорієнтувати суспільство у напрямі холістичного розвитку.

Теоретична і практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Обґрунтовані і представлені в дисертаційній роботі наукові положення, пропозиції та рекомендації, висновки мають як теоретичну, так і практичну цінність. Теоретична і практична цінність одержаних наукових результатів полягає в розробці теоретико-методологічних засад та науково-практичних положень і пропозицій щодо формування і розвитку соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки як забезпечуючого фактора холістичного розвитку суспільства.

Результати теоретичного та емпіричного дослідження, науково-практичні рекомендації автора дисертаційної роботи використовуються суб'єктами господарської діяльності, державними органами управління, у навчальному процесі, що підтверджено документально 13 довідками юридичних осіб.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

За темою дисертаційної роботи Лункіної Т.І. опубліковано 79 наукових праць, у тому числі - одна одноосібна монографія на 632 с, три колективні монографії у співавторстві, 32 статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 43 статті у наукових виданнях інших держав (три статті включено до міжнародної наукометричної бази). Вимоги МОН України до кількості та видів наукових публікацій, які оприлюднюють матеріали наукового дослідження у відкритому друці, дотримані

Структура і зміст дисертаційної роботи та її відповідність вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

Дисертаційна робота Лункіної Т.І. є завершеним науковим дослідженням, складається із вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних літературних джерел. Обсяг основного тексту дисертаційної роботи 354 сторінки комп'ютерного тексту, включає 96 таблиць, 112 рисунків, 76 додатків. Список використаних літературних джерел налічує 480 найменувань.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

В цілому, оцінюючи позитивно дисертаційну роботу Лункіної Т.І., доцільно було б підсилити окремі позиції власного дослідження.

1. Досвід діяльності «Бірюзових компаній (підприємств)» з розвинутою соціальною відповідальністю, який досліджено автором дисертаційної роботи, підтверджує необхідність проведення системних змін в стратегіях, цільових програмах підготовки фахівців для аграрного сектору економіки (особливо економічного, управлінського спрямування). В цьому зв'язку представили б практичний інтерес конкретні пропозиції і рекомендації автора дисертаційної роботи щодо проведення змін в підготовці фахівців в напрямку зміцнення потенціалу їх системних знань та умінь.

2. На с. 50 дисертаційної роботи зроблено акцент на необхідності використання нового підходу до формування раціональної моделі розвитку суспільства, адекватної вимогам сучасності. Запропоновані принципи як основні вимоги раціонального функціонування запропонованої моделі. Однак вважаємо, що доцільно було б доповнити названий перелік принципами системності і комплексності, що сприятиме, на нашу думку, підвищенню рівня обґрунтованості холістичного підходу до сформованості моделі розвитку як цілісності.

3. В дисертаційній роботі бажано було б поглибити розгляд проблеми формування результативної системи соціальної відповідальності в контексті розвитку владно-власнісних відносин в цілому і безпосередньо на територіальному рівні.

4. В дисертаційній роботі в усіх її розділах використовуються поняття «ефективність» і «результативність» в контексті формування соціальної відповідальності. Існують різні точки зору щодо сутності цих категорій. Дисертанту бажано було б висловити свою позицію, своє розуміння сутності використовуваних понять.

5. В контексті теми дослідження представила б інтерес позиція автора щодо концепції розвитку інформаційно-аналітичного механізму забезпечення управління соціальною відповідальністю суб'єктів аграрного сектору економіки.

6. Окремі додатки методологічного спрямування доречно було б в схематичному варіанті представляти в дисертаційній роботі по тексту, що підвищило б рівень сприйняття авторської ідеї чи пропозиції.

7. Дослідженнями автора підтверджена тіснота зв'язку між розміром підприємства та масштабом його локальної соціальної відповідальності, а політика стратегічного розвитку аграрного сектору економіки спрямована на розвиток фермерства. Як поєднати ці два підходи?

Відмічаємо, що зазначені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи і можуть бути предметом дискусії в процесі захисту здобувачем основних наукових положень.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Лункіної Тетяни Іванівни на тему «Формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки України» є завершеною самостійно підготовленою науковою працею. Мета роботи досягнута, поставлені в ній завдання виконані. Дисертаційна робота містить нові науково обґрунтовані положення і розробки, які мають теоретико - методологічне, методичне значення і практичну цінність.

Таким чином, подана до захисту дисертація «Формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки України» за своїм змістом, науково-теоретичною і прикладною сутністю, новизною та оформленням відповідає вимогам пп. 9, 10 та 12 діючого «Прядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), її автор, Лункіна Тетяна Іванівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

О.Д. Гудзинський

Підпис проф. Гудзинського О.Д.
засвідчую:

Начальник відділу кадрів
НУБіП України

М.В. Михайліченко